ప్రజాపతి

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం

ఉద్యోగికి దూర భూమి లేదంటారు. లేదనే అనుకుందాం! కానీ అది అతగాడి అదృష్టమనిగానీ, దురదృష్టమనిగానీ తేల్చి చెప్పాలి గదా! చెప్పరు. అదృష్టంగా పరిణమిస్తే అభినందిస్తారు. దురదృష్టం క్రింద పర్యవసిస్తే అవహేళన చేస్తారు. అదృష్ట దురదృష్టాల మాట కేమిగానీ పాదలేపనంతో అవసరం లేకుండా దేశాలు త్రిప్పి చూపించగలిగింది ఉద్యోగం. ఏటొచ్చీ ప్రవరుడికి లభించిన పాదలేపనానికి, ప్రభుత్వ శాఖల్లో ఉద్యోగానికీ ఒక్కటే తేడా కనిపిస్తుంది. పాదలేపనం నిన్ను నీ యిచ్ఛ వచ్చిన చోటికి తీసుకెళ్తుంది. ఉద్యోగం దానికి మనస్కరించిన చోటుకు నిన్ను గిరవాటు పెడుతుంది. లోకంలో ఒక వ్యక్తిపైన మరో వ్యక్తికి కోపం వస్తే— ఆ రెండో వ్యక్తి మొదడి వాడి కన్నా బలవంతుడైన పక్షంలో 'చూడు నిన్నేం చేస్తానో, ఏడు చెఱువుల నీళ్ళు త్రాగిస్తాను' అనడం రివాజు! ఏడు చెరువుల నీళ్ళేం కర్మమని ఏడూళ్ళ నీళ్ళు త్రాగించేది ఉద్యోగం. నామట్టుకు నేను మాత్రం ఉద్యోగరీత్యా ఏడు జిల్లాల నీళ్ళు త్రాగాను. జానెడు పొట్టకోసం ఇంతదేశం తిరగాలా అని విస్తుపోయే అమాయకు లెవరైనా ఉంటే, వాళ్ళతో సంజాయిషీ చెప్పుకోవాలని వస్తుంది. బువ్వపెట్టే కన్నతల్లిలాంటిది ఉద్యోగం! పిల్లితల్లి తన కూనలను ఏడిళ్ళు త్రిప్పగా లేనిది, ఉద్యోగం ఏడుజిల్లాలు త్రిప్పడం అబ్బురమా!

సరే, అది త్రిప్పింది. నేను తిరిగాను. అసలు కథ అదిగాదు. ఉద్యోగంలో బదిలీవల్ల ఏవో కొన్ని ఇబ్బందులంటూ ఉండకపోవు. ఎవరి కష్టాలు వారే అనుభవించుకోవలసినవనీ, ఆనందాలు మాత్రం అందరితో కలిసి పంచుకోదగినవనీ చెబుతారు పెద్దలు. ఐనా ఊళ్ళు తిరగడం వల్ల లభించే ఆనంద మేముంది? ఆ మాట కొస్తే ఏది ఆనందం? సుష్టుగా భోజనం చేయగలగడమా! హమేషా వినోద వ్యాసంగాల్లో మునిగి తేలడమా! దండిగా డబ్బు గడించడమా! ఇవన్నీ మనిషికి ఆనందాన్ని చేకూర్చేవేగానీ, నన్నడిగితే వీటికి మించిన మహదానందం వేరొకటుంది. ఇలాతలం ఎక్కడికీ ఒక్కటే అయినా కొండలతో కోనలతో, పండిన పొలాలతో పచ్చిక మైదానాలతో, ఆనంద వైవిధ్యంతో కన్నులకు పండువ గొలిపే ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని తిలకించడం కంటే ఆనందం ఏముంటుంది? ప్రకృతి సంగతలా ఉండగా మానవుల వేష భాషల్లో, జీవన విధానంలో, సాంప్రదాయంలో ఎన్నితరహాలు! ముక్కూ మొగము, కాళ్ళు చేతులూ లాంటి అంగాలన్నీ ఒక్కనమూనావే అయినా, మనుషుల్లో ఒక్కొక్క వాలకం ఒక్కొక్క మోస్తరుగదా! సాలార్జంగ్ మ్యూజియంలో ప్రవేశిస్తే, ప్రతి వస్తువులోనూ ఏదో వైచిత్రి మిళితమై ఉండడంచేత దేన్ని చూడాలో, దేన్ని చూడనవసరంలేదో స్ఫురించదు. భగవంతుడి మ్యూజియంలో సజీవంగా నడయాడే నమూనాలకు సైతం పై మాట వర్తించక పోదు. ఒకరిని చూచిన కంట ఒకరిని చూడలేము. ఒకరిని అర్థం చేసుకునే పద్ధతిలో ఒకరిని అర్థం చేసుకోలేము. భౌతికాకృతి కంటికి స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. అంతరంగం ఊహకైనా మనుషులతో పరిచయం కలగడ మెంత సులభమో, అర్థం చేసుకోగలగడం అంతకష్టం. ఐనా ఆ ప్రయత్నం, ఆ సాధన మనసు కెంతైనా ఆనందాన్నిస్తుంది.

పదిహేనేళ్ళ ఉద్యోగ జీవితం. ఏ ఊరిలోనూ పట్టుమని రెండేళ్ళుండటం జరిగింది గాదు. క్రొత్త పరిసరాలతోనూ, పరిస్థితులతోనూ సర్దుకోలేక మార్పును అభిలషించినంత కాలం ససేమిరా వీల్లేదని చెప్పేవారు అధికారులు. ఉన్న లోటుపాట్లన్నింటికీ తట్టుకుని ఈ ఊరు గూడా నివాస యోగ్యమే ననుకోవడం ఆలస్యం— దూర్వాసుణ్ణి వెన్నంటి విష్ణుచక్రంలా ట్రాన్స్ఫరు ఆర్డరు తరుముకొచ్చేది. దూర ప్రయాణంలో మజిలీలకు మల్లే క్రొత్తక్రొత్త ఊళ్ళను చూడవలసి వచ్చేది. పాత మజిలీలకు సంబంధించిన తలపులు మాత్రం ఒక పట్టాన వదిలి పెట్టేవి గావు. వసంతం వచ్చి ఏ పడుచుపిల్ల వాలుజడలోనైనా మల్లెమొగ్గ కనిపిస్తే కదిరి మల్లె పువ్వుల మధుర పరిమళాలు మనసంతటా నిండిన మధురాను భూతితో ఒడలు పులకరిస్తుంది. భోజనానంతరం తాంబూ

లం నములుతున్నప్పుడల్లా కడపలో తమలపాకులు జ్ఞప్తి కొస్తాయి. వేరొక ఊరు పాములకు ప్రఖ్యాతి. మనుషులు మేదర మంచం పైనే గానీ నేలపైన పడుకోరు. మనుషుల నోటంట పాముల కథలు వింటుంటే, అక్కడ మానవులు పాములతో సహజీవనం నెరపుతున్నారేమోనన్న భ్రమగూడా కలుగుతుంది. ఇంకొక ఊరిలో ఆహార పదార్థాలన్నీ పుష్కలంగా లభిస్తాయి,—ఒక్క మంచినీళ్ళు మినహాగా ! అరమైలు దూరం వెడ్తేగానీ అరబక్కెట్టు నీళ్ళు దొరకవు. నిత్య సత్య వ్రతుడంటే హరిశ్చంద్రుడు, పితృవాక్య పరిపాలకుడంటే శ్రీరామ చంద్రుడు జ్ఞప్తికి వచ్చినట్టుగా ప్రతి ఊరికి సంబంధించి ఓ ముఖ్యమైన స్మృతి మిగిలిన వాటి నన్నింటినీ త్రోసి రాజని ముందుకొస్తుంటుంది. ఆ విధంగా శ్రీ పురాన్ని గురించి తలచుకోగానే మదిలో మెదిలేది పువ్వులు, తమలపాకులు లాంటి విలాస వస్తువులకుగానీ, పాములు, మంచి నీళ్ళు కటకటల్లాంటి ఈతి బాధలకు గానీ సంబంధించింది గాదు. అది ఓ వ్యక్తికి సంబంధించిన స్మృతి. ఆ వ్యక్తి పేరు విశ్వపతి.

విశ్వపతి రాజకీయవేత్తగాదు. రచయితగాదు. ఉద్యోగి కూడా కాడు సరిగదా, ఉద్యోగం చేయగలిగిన లక్షణాలు సైతం అతనిలో కనిపించవు. పోగా బ్రతుకు తెరువుకోసం వ్యాపారం, వ్యవసాయం, చేతిపనులు లాంటి వృత్తులను చేబట్టినట్టు గూడా తోచదు. కానీ భక్తులు ఏ విధంగా తలచుకుంటే ఆ విధంగా ప్రత్యక్షమయ్యే, భగవంతుడిలా, ఏ విధంగా ఊహించిన వాళ్ళకు ఆ విధంగా కనిపించే విశిష్టత ఏదో అతనిలో ఉంది. రాజకీయ, సాహిత్య, వ్యవసాయాది విషయాల్లో అతనికి పరిచయమేగాక ప్రవేశం గూడా ఉన్నట్టు కనిపించడమే అందుకు కారణమైతే గావచ్చు. వ్యక్తిత్వానికి మల్లే అతని ఆకారంలో గూడా ఏదో ప్రత్యేకత ఉంది. స్థూలమూ గాక, బక్కపలచనా గాక మధ్యరకంగా చక్కని చిక్కని కాయ వాటు శరీరం అతనిది. దోరనేరేడు పండులా నలుపు, ఎరుపు కలిసిన దేహచ్ఛాయ. మదురు పైభాగాన కొంచెంగా తెల్లబడిన శిరోజాలు. ముక్కుక్రింద పై పెదవిమీదికి గుబురుగా వంగిన మీసాలు అతడి స్వరూపానికి అలంకారాలు, పాంటువేసి చొక్కాతొడిగినా, పంచకట్టి జుబ్బా వేసినా మరెలాంటి వేషమైనా ఆ ఆకారంపైన ఎబ్బెట్టుగా కనిపించదు. ఎదురైన ప్రతి మనిషికీ వయసెంతుంటుందన్న జిజ్ఞాసకు పూనుకునే అవసరం —'వయసు'తో పనిఉన్న ఇన్సూరెన్సు ఏజంట్లకు మినహాగా మరెవ్వరికీ ఉండదు. కానీ కొందరి నిజమైన వయసు తెలిసినప్పుడు మాత్రం ఠారున నోరు దెరచి ఆశ్చర్యం పడడం అప్పుడప్పుడూ అరుదుగా నైనా జరుగుతుంది. విశ్వపతి విషయంలో నేనలాంటి ఆశ్చర్యానికి లోనయ్యానని మాత్రం ఒప్పుకోక తప్పదు.

ఆర్డరు చేతబట్టుకుని శ్రీపురం వెళ్ళిన క్రొత్తలో జరిగిన సంగతి. కాపురాన్ని ఇంకా పాత మజిలీ నుంచీ క్రొత్త మజిలీకి తెచ్చుకోలేదు. సాయంకాలాల్లో ఉబుసుపోక కోసం ఆ ఊళ్ళో లభ్యమయ్యే వ్యాసంగాలపైన పరిశీలన జరుపుతున్నాను. స్వతహాగా వ్యాపార కేంద్రం గావడం వల్ల, క్రొత్తగా నెలకొల్పబడిన ఫ్యాక్టరీలవల్ల దినదినాభివృది చెందుతున్న పట్టణం శ్రీపురం. దీపగృహాలు గానీ, చార్మినార్‌లాంటి ఉన్నత గోపురాలు గానీ లేని కొరతను తీరుస్తూ, ఊరి మధ్యగా ఓ గుట్ట కనిపిస్తుంది. సంధ్యా సమయాల్లో ఆ గుట్టనీడ పడేచోట ఓ రాతికట్టడం ఉంది. కట్టడం ఎంతపాతదో, దాని తాలూకు నేమ్‌బోర్డు గూడా అంతపాతదే ! ఎండకెండి, వానకు తడిసి అక్షరాలు క్షరమై పోవడం చేత, కట్టడాన్ని గురించిన వివరాలు తెలుసుకోడానికి ఆ బోర్డు బొత్తిగా ఉపకరించడంలేదు. ఐనా నాలుగు రోజుల్లో విషయం తనంతటదే తెలిసివచ్చింది. అది ఆ ఊరిక్లబ్బు. ఇంటా బయటా ఆడుకునే క్రీడలన్నింటికీ అక్కడ సదుపాయాలున్నాయి. అనుబంధంగా గ్రంథాలయముంది. క్రీడలన్నా పుస్తకాలన్నా ఆసక్తి లేనివాళ్ళు ఏకాంతంగా కాలం గడపడానికి తోటలో చెట్ల చాటున సిమెంటు బెంచీలున్నాయి. ఆ క్లబ్బుకు వెళ్ళి రావడం వల్ల ఎంతో కొంత రిక్రియేషన్ లభించడ మొక్కటే గాదు, విశ్వపతిని వీలైనంత తొందరగా కలుసుకునే అవకాశం గూడా నాకు లభించింది. వీలైనంత తొందరగా అని ఎందుకంటున్నానంటే శ్రీపురంలోనివసిస్తూ విశ్వపతిలాంటి వ్యక్తిని కలుసుకోకుండా ఉండటం, కలుసుకున్న తర్వాత పరిచయం కలగకుండా ఉండటం దాదాపుగా అసంభవం గనుక !

శ్రీపుర నాగరిక సమాజంలో విశ్వపతికున్న స్థానం ఈ పాటికి మీకు చూచాయగా అర్థమయ్యే ఉంటుంది. మరింతగా దాన్ని వివరించడానికిది సందర్భంగాదు. మొదటి సారిగా విశ్వపతి శ్రీపురం క్లబ్బులో కనిపించాడన్నదే ప్రస్తుతాంశం. కనిపించడానికి పదిపదిహేను నిమిషాల ముందు నుంచీ నేనతడి పొలకువను గుర్తింప వలసి వచ్చింది. అందుకు కారణం ధారావాహికంగా సాగుతున్న అతడి ప్రసంగం.

"నేనాది నుంచీ చెబుతున్నాను గదండీ ! ఆలోచనలు హెచ్చిన కొద్దీ మనిషికి సుఖం తగ్గిపోతోంది. ఎలాగూ— అని అడ్డుతగులుతారేమో ! చెబుతున్నానుగా, మొన్న నొక పుస్తకం

కావలసి వచ్చి— నాక్కాదు, మా బంధువుల అబ్బాయి ఒకడున్నాడు. భగవంతుడు వాణ్ణి చదువుకోడానికే పుట్టించాడు. మరేమో వాళ్ళ నాన్నను కొడుకు చదువుకోసం సంపాదించడానికే పుట్టించి ఉంటాడు— వాడి కోసం కాలేజి లైబ్రరీకి వెళ్ళాను. లైబ్రరియన్ ఎరిగున్న మనిషి. 'రాక రాక వచ్చారండీ విశ్వపతి గారూ ! రండి లైబ్రరీ చూద్దురు గానీ' అని గదుల్లోకి తీసుకెళ్ళాడు. అవేం పుస్తకాలయ్యా వెంకట్రావూ ! ఒక్క గణిత శాస్త్రానికే పన్నెండు బీరువాలా ! ఏనుగను తీసుకొచ్చి అగ్గిపెట్టెలో పెట్టమనేవాడు బుద్ధిహీనుడైతే, ఆ బీరువాల్లోని విజ్ఞానాన్నంతా తాటి కాయంతలేని తల బుర్రలో పట్టించమనే వాడెందుకు బుద్ధిమంతుడో నా కర్థం కాదు. అందుకనే నేను పుస్తకాలు చదవడం ఎన్నడో మానేశాను. ఇక ఆలోచించడమంటారా ? అందుకు పూనుకుంటే అయిదు నిముషాల్లో నాకు నిద్రొచ్చేస్తుంది. అసలు నేను విపరీతంగా మాట్లాడుతానని లోకంలో ఒక అప్రథ ఉంది. అందులో కాస్త నిజం లేక పోలేదనుకోండి. కానీ నేనెందుకలా మాట్లాడుతానో ఎరుగుదురా సుబ్బయ్యగారూ ! చెప్పమంటావా తారకం ! ఎప్పటికప్పుడు బుద్ధికి తోచినదల్లా మాట్లాడేస్తుంటే ఇక ఆలోచనలకు ఆస్కారమెక్కడ ? ఇటీవల ఓ తమాషా గూడా జరిగింది. ఒకానొక బాల్య మిత్రుడితో కలిసి హోటలుకు వెళ్ళాను. మాటల మధ్య ఏవో ప్లేట్లు టేబిలుపై కొస్తున్నాయి. వెళ్ళిపోతున్నాయి. 'ఇప్పటికి మూడు మసాల దోసెలు తిన్నావు. నాలుగో దానికి ఆర్డరిమ్మంటే అందుకు సిద్ధంగా ఉన్నాను.' అంటూ ఆ మిత్రుడు హెచ్చరించుకున్నాడు. ఎలా తినగలిగానంటారు ? నాకుక్షిలో అంతగా జఠరాగ్ని ప్రకోపముందంటే అందుకు కారణం ఏమిటి ? ఆలోచనలే మానవుణ్ణి కృంగ దీసేవి. ఆలోచనలు లేకుండా ఉండటమే ఆరోగ్యానికి పునాది. ఈ సందర్భంలో ఓ పిట్టకథ గూడా చెప్పుకోవచ్చు. . . . . ."

"ఏం, ఏకంగా హరికథ పెట్టుకో గూడదూ ?" లైబ్రరీలో ఎవరో గొణుక్కుంటున్నారు.

పత్రికా పఠనం సరిగ్గా కొనసాగక నేను గూడా తలపైకెత్తి ప్రసంగం వినవచ్చిన వైపుకు చూచాను. సరిగ్గా ఆ సమయానికి నావైపే చూస్తున్నాడు విశ్వపతి. నా చూపులో ఎలాంటి భావం ప్రతిబింబించిందో నాకు తెలియదు. పత్రికా పఠనానికి అంతరాయం కలిగి ఉండవచ్చును గాక, అంత మాత్రానికి ఓ పెద్దమనిషి ప్రవర్తన పట్ల వైముఖ్యత ప్రకటించడం భావ్యం కాదేమో ! అతని సంగతి నాకేమీ పట్టనట్టుగా తలదించుకుని మెల్లగా వెలుపలికి వచ్చేశాను.

చీకటి పడబోతోంది. ఆటలాడి అలసిపోయిన క్రీడాకారులు క్రష్షులు తెప్పించుకుని త్రాగుతున్నారు. వరండాలో పేకాట జోరుగా సాగుతోంది. రేడియోలో వస్తున్న లలిత సంగీతం మరికొంత సేపు ఉండి పొమ్మని బ్రతిమాలుకున్నట్టుగా శ్రావ్యంగా వినిపిస్తోంది. ఆ సందడిలో పిలుపు వినిపించింది—

"ఏమండోయ్ మేష్టరుగారూ ! నమస్కారాలు. కొత్త ముఖం కనిపిస్తే పలకరించడం అలవాటు. మూడో వ్యక్తి ఒకడు పరిచయం చేసి పెట్టేదాకా నోటికి తాళం వేసుకుని కూర్చోడం నాచేతగాదు. నేనిలా చొరవగా వ్యవహరించడం కొందరికి రుచించక పోవచ్చు. . . ."

"అబ్బే, రుచించక పోవడానికిందులో. . . ."

"తెలుసు. మీది సరళ స్వభావమని చూడగానే గ్రహించాను. ముఖాన్ని చూస్తే మనస్తత్వం తెలిసి పోదుటండీ ! అన్నట్టు నేను మీ ముఖం వైపు చూడ్డానికిది ప్రథమ పర్యాయం కాదు. ఇదివరకే నాలుగైదు సార్లు చూచాను. . . ."

"మీరా ? నన్నా !"

"తల వంచుకుని మీపాటుకు మీరు వెళ్ళిపోతుంటారు గనుక మీరునన్ను చూచి ఉండరు. మొదటిసారిగా పదిహేను రోజుల క్రితం పాత చావడి దగ్గర కనిపించారు. ఉదయం పది గంటలప్పుడు చేతిలో ఏవో ఆఫీసుఫైళ్ళతో గాంధీరోడ్డు వైపు వెళ్తుంటే— ఆ రోడ్డు పైన ఉన్నదొకటే ఆఫీసు గదండీ— ఆ ఆఫీసుకొక క్రొత్త ఉద్యోగి వచ్చినట్టున్నారని గ్రహించాను....."

లేనిపోని ఆలోచనలతో బుర్రను పాడుచేసుకో గూడదన్నది విశ్వపతి తనపైన తానే విధించుకున్న కఠిన నియమం. కానీ అదే విశ్వపతి పట్టణంలో ప్రవేశించిన ఒకానొక ఉద్యోగిని గురించి ఇంతగా ఆలోచించి అతణ్ణి గురించి అప్పుడే కొన్ని నిర్ణయాలకు రాగలగడం చాలా ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ?

"ఆ తర్వాత మళ్ళీ నాలుగైదుసార్లు చూచాను మిమ్మల్ని ! బహుశా పోయిన శుక్రవారం రాత్రనుకుంటాను, మీరు రంగన్న బంకులో కిళ్ళీ కొనుక్కుని వసంతవిహార్ మెట్లెక్కుతుంటే చూచాను. బసచేయడానికి చక్కటి గదులున్న హోటల్ అదొక్కటే ! క్రొత్తగా ఈ ఊరికి వచ్చారు. బంధువులుండరు. తెలిసిన వాళ్ళు గూడా లేరేమో ! హోటల్లో మకాం పెట్టక మరేం చేస్తారు పాపం ?"

ఉద్యోగుల పట్ల విశ్వపతిలాంటి పెద్దమనిషి ఈ మాత్రం శ్రద్ధ వహిస్తున్నందుకు అభినందించ వలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది. ఆసక్తి గూడా లేక పోలేదు. కానీ అవకాశం మాత్రం లభించింది గాదు.

"వసంత విహార్ కవతల నాలుగో వీథిలోనే మా ఇల్లు. మాట్లాడుకుంటూ వెళ్దాంగానీ వస్తారా రంగనాథంగారూ !"

"మీకు నా పేరుగూడా తెలుసునన్న మాట !" విస్తుపోతూ అడిగాను.

"మీ ఆఫీసులో నాకు తెలియని వాళ్ళెవరు ? ఓ బంట్రోతు మూలంగా తెలిసింది— 'ఎవరో రంగనాథం గారటండీ బాబయ్యా ! హిందూపురం నుంచీ వచ్చారట. తానేమిటో, తన పనేమిటో అంతేగానీ మరొక ధ్యాసలేదాయనకు ! ఇచ్చకాలతో, నక్క వినయాలతో ప్రాపకం కోసం దగ్గరకు వెళ్ళబోయిన వాళ్ళను ఆయన ఎక్కడి కక్కడే దులిపి పారేశారు. ఎత్తులు సాగకపోతే ముంచుకొచ్చేది ఉక్రోషమే గదండీ ! పాపం, బుజ్జినాన్న లందరూ లోలోపలే కుతకుతలాడి పోతున్నారు. . ." అన్నాడు. అందుకు నేనన్నాను గదా 'మరే మనుకున్నావురా అబ్బీ! మానేజరు గిరీ అంటే మాటలా ! దానంతటి కీలకమైన ఉద్యోగం అదే ! పాకీవాడి దగ్గరి నుంచీ కమీషనరుదాకా, కౌన్సిలర్ల దగ్గర నుంచీ కంట్రాక్టర్ల దాకా అందరికీ మేనేజరుగారి తోడ్పాటు అవసరమే ! అలాంటి ఉద్యోగి కాస్త ముభావంగా ఉండటమే మంచిది' అన్నాను. ఒప్పుకుంటారా రంగనాథం గారూ !"

అభిప్రాయ భేదాలకు ఆస్కారం లేని మంచి మాటే చెబుతున్నాడు విశ్వపతి. ఒప్పుకోక చేసేదేముంది !

ఉన్నట్టుండి అతడు విషయాంతరంలోకి దాటుకున్నాడు. "చూడండి రంగనాథం గారూ ! మీ రెప్పుడైనా చారిత్రక ప్రదేశాలకు వెళ్ళారో లేదో తెలియదు. హంపీ, అజంతా, ఎల్లోరాల్లాంటి కళాక్షేత్రాల్లో యాత్రికులకొక 'మార్గదర్శి' తారసిల్లుతుంటాడు. చెట్టు, గుట్ట, పుట్ట— దేన్ని గురించైనా సరే అతడు విస్మయం కలిగించే కథలు చెప్పగలడు. సరిగా అలాగే క్రొత్త ఊరికి వెళ్ళినప్పుడు, ఆ ఊరి బాగోగుల్ని తెలియజెప్పడానికి ఓ వ్యక్తి అవసరం. అభ్యంతరం లేకపోతే మీరు నన్ను మీ శ్రేయోభిలాషిగా భావించవచ్చు. . ."

"ఎంతమాటెంత మాట ! అభ్యంతర మెందుకు ?"

అప్పటికి తనేమో నా ప్రతిపాదనను బలపరచినట్టు "అలాగన్నారు, బాగుంది" అన్నాడు విశ్వపతి. కార్యక్రమంలో తరువాతి అంశంలోకి వచ్చినట్టుగా అతడు శ్రీపురాన్ని గురించి చెప్పసాగాడు. అప్పిచ్చువాడు— వైద్యుడు అన్న పద్యం ఉదహరింప బడిన తర్వాత మొదటి పాయింటు మీద వివరణ కొనసాగుతోంది— ఫ్యాక్టరీల మూలంగా పట్టణంలో కార్మికుల జనాభా హెచ్చిన తరువాత ఇప్పుడిక్కడ వడ్డీ వ్యాపారానికి మూడు పూవు లారుకాయలుగా ఉంది. కిటుకులన్నీ తెలిసిన ఆసాముల పాలిటికి వడ్డీ వ్యాపారం బంగారు గ్రుడ్లు పెట్టే బాతులాంటిది. ప్రోనోటుపైన అప్పుదొరికే పద్ధతి ఏ నాడో రద్దయిపోయింది. రెండు వందల రూపాయలు కిమ్మత్తు చేసే నగపైన వంద రూపాయల అప్పులభిస్తే, అందుకు అవసరాన్ని బట్టి అయిదు నుంచీ పదిదాకా వడ్డీ రేటు అమల్లో ఉంది. ఎంతటి ఉద్యోగస్తుడికైనా ఒక్కొక్కప్పుడు అనుకోని అవాంతరాల వల్ల నెల జీతం చాలక పోవచ్చు. తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లో అప్పు కావలసి రావచ్చు. కానీ ఒకసారి అప్పుల ఊబిలో దిగబడిపోతే మళ్ళీ పైకి లేవగలగడం అసాధ్యం. అందువల్ల అంగళ్ళలో అకౌంటుపైన సరుకులు దొరికే వెసులు బాటుండడం చాలా మంచిది.

అందాకా చెబుతూవచ్చి "అదిగోనండీ రంగనాథం గారూ ! అదే మా బట్టలకొట్టు" అన్నాడు విశ్వపతి. వెంటనే సంజాయిషీ గూడా ప్రారంభించాడు— "స్వప్రయోజనం మనసులో ఉంచుకుని నేనిలా మాట్లాడుతున్నానని మీరనుకోవచ్చు. కానీ నేనంతటి వెర్రివాణ్ణి మాత్రం గాను. మీలాంటి ఉద్యోగి కావాలనుకుంటే, ఇతర పూచీలు, పేచీలు లేకుండా అకౌంటు పెట్టుకునే దుకాణాలు వెయ్యి ఉన్నాయి. ఆ వెయ్యింటిలో మా దొకటని మాత్రం మీరు భావిస్తే చాలు."

మేము నిల్చున్న పేవ్‌మెంటు కెదురుగా రోడ్డు కటువైపున ఉన్న బట్టల కొట్టులో విద్యుద్దీపాలు దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్నాయి. వ్యాపారం ముమ్మరంగా సాగుతోంది. నగ్న సౌందర్యాన్ని ప్రస్ఫుటం చేస్తున్న పాముకుబుసంలాంటి తెలివలువల వల్లెవాటులో నిండుసైజు రబ్బరు బొమ్మలు అద్దాల బీరువాల్లో నుంచీ చిరునవ్వులు వెదజల్లుతున్నాయి. కానీ చూడగానే న్నాకర్షించింది ఆ రబ్బరు బొమ్మల సోయగం మాత్రం కాదు. దుకాణంలో ప్రొప్రయిటరు స్థానంలో కూర్చుని ఓ యువకుడు హావ భావాలతో, హస్త చాలనాలతో వ్యాపారం పైన అజమాయిషీ జరుపుతున్నాడు. ఆకారంలో అన్న దమ్ములకు కొన్ని పోలికలుండటం సహజమే ! కానీ ఆ యువకుడు ముమ్మూర్తులా విశ్వపతిని పోలి ఉన్నాడు. క్రాపింగులోనూ, మీస కట్టులోనూ ఉన్న కించిత్తు విభేదాన్ని విస్మరిస్తే అతడు విశ్వపతికి నిలువుటద్దంలో కనిపించే ప్రతిబింబమే ననుకోవచ్చు.

''ఏమిటో పరిశీలనగా చూస్తున్నారు'' అన్నాడు విశ్వపతి.

''మరేం లేదు. మీ తమ్ముడు అచ్చంగా మీలాగే ఉన్నాడు'' అన్నాను.

''ఓహో, అదా ?'' విశ్వపతి పెద్ద పెట్టున నవ్వ సాగాడు. ''మీరు గూడా పొరబడక తప్పలేదన్నమాట ! తమ్ముడు కాదండోయ్ రంగనాథమ్‌గారూ ? వాడే మా పెద్దబ్బాయి— అంటే జ్యేష్ఠ పుత్రుడన్నమాట !''

నేను నివ్వెర పడిపోయిన మాట వాస్తవం ! ఎంత లేదన్నా దుకాణంలో ఉన్న ఆ యువకుడికి ముప్పై యేళ్ళకు తక్కు వుండదు. ఆ ముప్పైకి మరో ఇరవై కలుపుకుంటే విశ్వపతి అయిదు పదులు దాటిన వాడు. కానీ కాలం అతడి ఆకృతి పైన తన ముద్రల్ని వేయడం ఏ నాడో మానుకున్నట్టుంది. ఏ పది పదిహేనేళ్ళకు మునుపో వయసు ఆగిపోయి, అప్పటి నుంచీ నిరంతర యౌవన సౌభాగ్యం చేత అనుగ్రహింపబడినట్టున్నాడు విశ్వపతి.

''కాసేపు కొట్టులో కూచుందామంటారా రంగనాథం గారూ ! హాయిగా కూచోవచ్చు. కానీ ఏ మాత్రం తామసించినా మీకే ఇబ్బంది. . . .''

''ఇబ్బందా ? నాకు !''

''కాదామరి ! మా ఊరి హోటళ్ళలో ఎనిమిదిన్నర కల్లా భోజనాలు ఖాళీ అయిపోవడం మామూలు. . . .''

''నిజమే ! నా అవసరాలను గురించి నాకంటే మీకే బాగా తెలిసినట్టుంది'' అన్నాను నవ్వుతూ.

కొంత దూరం వరకూ మా ఇద్దరి మధ్య మౌనమే ఆవహించింది. గడచి పోయిన ఒకటి ఒకటిన్నర గంటల వ్యవధిలో విశ్వపతిని గురించి కొన్ని వివరాలు తెలిశాయి. ముఖ్యంగా అతడు నాతో సమవయస్కుడన్న నా అభిప్రాయం పొల్లయి పోయింది. రెండో విషయం—నే ననుకున్నట్టుగా అతడు మధ్యతరగతి కుటుంబీకుడుగాడు. బజారు వీథిలో దర్జాగా సాగుతున్న జవుళి వ్యాపారం సమాజంలో అతడి స్థాయిని చెప్పకనే చెబుతోంది. మీదు మిక్కిలి ఎదుటివాడి ఔదార్యమూ, సౌజన్యమూ నా పాలిటికి అతడి స్వప్రయోజనంలా కనిపించింది. సారాంశమేమిటంటే మనుషులపైన నిర్ణయాలు తీసుకునే విద్యలో నాకు ఓనమాలైనా రావని విశదమైంది !

విలంబనం జరగకుండా ఎవరికి సమర్పించుకోవలసిన కాంప్లిమెంట్లు వారికి సమర్పించుకోడం మంచిది ! ఆ పనే చేశాను.

''మీకు మీ అంతటి కుమారుడున్నాడు. ఆపదలో ఆదుకున్న పుణ్యంలా సకాలంలో కలిగిన సంతానం వల్ల తల్లిదండ్రులకు వృద్ధాప్యంలో సుఖసంతోషాలు లభిస్తాయి. ఆ విధంగా మీరు చాలా అదృష్టవంతులు. . . .''

''అలాగైతే పనిలో పనిగా మరొక విషయం చెప్పాలి మీకు ! నా అంతటి వాణ్ణి చూచారు గదూ ! నన్ను మించిన కుమారుడు గూడా ఉన్నాడు. వీడు సత్యమైతే వాడు సుందరం! కోరమీసాలవాడు, నిక్కిన భుజాల వాడు, మూరెడు వెడల్పు ఛాతీవాడు, మెలితిరిగిన కండలతో వస్తాదులాంటి వాడు ఈ ఊళ్లో మీ రెక్కడైనా కనిపిస్తే వాడే సుందరమని మీరనుకోవచ్చు. మిట్ట జజారులో బియ్యం మండీ వాడిది. నెలకెంత బియ్యం కావలసి ఉంటుందని మీరు మండీలో ఒక మాటు చెబుతే చాలు, నిర్ణయించిన తేదీన బియ్యం మీ ఇంటిలో ఉంటుంది. . . .''

విశ్వపతి సహాయానికెలా కృతజ్ఞత చెప్పుకోవాలో తోచడంలేదు.

గమ్యస్థానం ఎదుటకు వచ్చేసరికి విశ్వపతి హోటలు నివాసం మానవుడికేమంత సుఖప్రదంగాదన్న విషయం పైన మాట్లాడుతున్నాడు— హోటలు భోజనం నాలుకకు ఇంపితం గాదు. అక్కడి గదులు నల్లులకు నాట్యమందిరాలు. వీలైనంత తొందరగా కాపురాన్ని తెచ్చుకోవడం మంచిది. అసలు వీలు కావడానికేముంది ? ఇల్లు కుదిరితే చాలు. ఆ డిపార్టుమెంటు మూడో వాడిది. వాడిపేరు చంద్రం. పట్టణంలో ఎక్కడెక్కడ ఇళ్ళు కాళీగా ఉన్నాయో వాడికి క్షుణ్ణంగా తెలుసు.

''మిమ్మల్ని కలుసుకోమని వాడితో చెబుతాను. మరింక నాకు సెలవిప్పిస్తారా రంగనాథంగారూ! గుడ్‌నైట్...''

జడివాన వెలిసినట్టుగా విశ్వపతి మాయమైపోయాక గూడా చాలాసేపటి వరకూ అతడి మాటలే చెవుల్లో మారుమ్రోగుతూ ఉండిపోయాయి. అతణ్ణి గురించిన తలపులు తుమ్మెదల ఝుంకారంలా తలచుట్టూ ముసురుకో సాగాయి. ఓ గంటసేపు పరిచయం కలిగిన వ్యక్తిని గురించి తానొక కథ వ్రాయగలనని ధీమాగా చెప్పుకున్నాడు సోమర్సెట్ మాహం ! ఊహించి ఓ కథనల్లడం దానంతటది దుస్సాధ్యమైన విషయమేమీ కాదు. కానీ అల్లినకథ వాస్తవానికెంత దగ్గరగా ఉంటే అంతగా రచయిత తన ప్రయత్నంలో సఫలీకృతుడైనట్టు భావించవచ్చు. అలాగైతే దొరికిన ఆధారాలతో నేను విశ్వపతి జీవితగాథ నెందుకు సంగ్రహంగా ఊహించుకోగూడదు ?— సామాన్య కుటుంబంలో పుట్టి ఉంటాడు విశ్వపతి. స్వప్రయోజకత్వంతో ఆస్తి పాస్తులు గడించాడు. కొడు

కుర్ని బాగా చదివించాడు. కుర్చీకి ఒడలు దత్తం చేసే పరాధీనపు బ్రదుకంటే విశ్వపతికి రుచించదు. అందుకనే కుమారుల్ని స్వేచ్ఛకు ఆస్కారమున్న వాణిజ్యంలో దింపాడు. మగవాడు జీవితంలో విజయాన్ని సాధించాడంటే, ఆ విజయానికి వెనుక అతడి అర్ధాంగి యొక్క విశిష్టమైన పాత్ర ఉండి తీరుతుంది. అనుకూల దాంపత్యం విశ్వపతికి భగవంతుడిచ్చిన వరం. ఇంగితాన్ని గుర్తించి వర్తించే అర్ధాంగి గీచిన గీటు దాటని కుమారులు. వడ్డించిన విస్తరిలాంటి జీవితం. మానవుడి కింతకంటే కావలిసిందేముంది ?

ఆలోచనల నుండీ విడివడిన తరువాత ఎప్పుడు నిద్ర పట్టిందో తెలియదు. ఇంకా తెల్లవారక మునుపే తలుపుపైన ఎవరో బాదుతున్నట్టుగా సవ్వడి వినిపించి నిద్రలేచాడు. ఆ గంతకు డొక ఇరువదేళ్ళ యువకుడు. తలుపు తెరిచేసరికి ముకుళిత హస్తుడై సిద్ధంగా ఉన్నాడు—

"నమస్కారమండీ ! రంగనాథం గారంటే మీరే కదూ ?"

అవునన్నాను.

"నాన్నగారు చెప్పారు, మీకో ఇల్లు కావలసి ఉందని ! నా ఎరుకలో రెండు మూడిళ్ళున్నాయి. జండామాను వీథిలో ఉన్న దైతేమీ ఆఫీసుకు చాలా దగ్గర. కానీ అది అచ్చంగా ఇల్లు గాదు. ఒక పెద్ద హాలు. పిట్టగోడలతో దాన్ని మూడు గదులుగా విభజించారు. భోజనాలకు ఒకటి. రెండోది స్టోరు రూము. మూడోదానిలో పడుకోవచ్చు. ఆ ఇల్లు మీకు నచ్చకపోతే కోనేటి గట్టున వినాయకుడి గుడిప్రక్కన ఓ ఇల్లుంది. ఇల్లు చాలా పెద్దది. అందులో నాలుగు వాటాలున్నాయి. మిగిలిన వాటాల వాళ్ళతో సర్దుకోగలిగితే అక్కడ కావలసిన సదుపాయాలన్నీ ఉన్నాయి. . . ."

"ఇంతకంటే మంచి ఇళ్ళు దొరకవా అబ్బాయ్ ?" ప్రశ్నించాను.

"వేడుక కొద్దీ వెలకదండీ మరి ! అద్దెకాస్త ఎక్కువగా చెల్లించుకుంటే సరి, సినిమాలో సెట్టింగుల లాంటి ఇళ్ళున్నాయి. రెండు గదులు, ఓ హాలు, ముందగ వసారా, వెనుక బాత్‌రూము, వంటగది, పెరడు, చేదబావి. . . ."

"బాబ్బాబూ, మరిన్ని వివరాలెందుకు ! అలాంటి ఇల్లు కుదిర్చి పెడితే చాలు. అద్దె కాస్త ఎక్కువైనా పరవా లేదు. . . ."

"ఏమంత ఎక్కువగాదు. యాభై రూపాయలకు అయిదో పదో ఎక్కువగావచ్చు. మాదాగుడి దగ్గర నిలబడి మంగతాయారమ్మ గారని అడిగితే ఎవరైనా చెబుతారు. ఆవిడే ఇంటావిడ ! స్వయంగా వచ్చి ఇల్లంతా చూపెడుతుంది. బుగ్గలు పుణికి 'బంగారు నాన్నవు గదూ ! నీ కోసమే ఈ ఇల్లు కట్టించానని గూడా చెబుతుంది. . . ."

"చాలా థేంక్స్ అబ్బాయ్ ! ఇల్లు కుదిరేదీ, కుదరక పోయేదీ వేరేమాట ! కానీ తోడివారిపైన ఇంతగా అక్కర, మక్కువ చూపించే వాళ్ళు మాత్రం ఎక్కడో అరుదుగా గానీ కనిపించరు...."

"మన్నించండి మేష్టరుగారూ ! ఇందులో పెద్దగా పరోపకారమని చెప్పదగిందేమీ లేదు. అంతా బిజినెస్సు ! మీ కోసం ఈ కబురు తెచ్చానేమో, అద్దె సెటిల్ చేస్తానేమో మంగతయారమ్మ దగ్గగ చెవులు పిండి నా కమీషన్ నేను వసూలు చేసుకుంటా నేమో, జరిగేదంతే ! అవతల నాకు చాలా పనుంది. మళ్ళీ రేపుదయాన్నే మీకు కనిపించడం...."

ఆ అబ్బాయి ఎంత హుటాహుటిగానైతే వచ్చాడో అంత హఠాత్తుగానే అంతర్ధానమై పోయాడు. పని గట్టుకుని నా కోసం ఇంత దూరం వచ్చినవాడికి ఓ కప్పు కాఫీ ఇచ్చిపంపడం న్యాయమన్న సదుద్దేశం భావంలోనే జీర్ణంగాక తప్పింది గాదు. ఒక వైపు ఇంకా తెల్లవారక మునుపే తనకేవో తొందర పనులున్నట్టు చెబుతున్నాడతను ! పట్టణమంతా చెడదిరిగి ఎక్కడెక్కడ ఏయే ఇళ్ళు ఖాళీగా ఉన్నాయో తెలుసుకోడమే కాదుగదా అతని బిజినెస్సు !

పరధ్యానంగా రోడ్డువైపు కిటికీ తెరిచాను. సందేహాల కన్నింటికీ సమాధానం చటుక్కున స్ఫురించింది.

వెనుక సీటుపైన ఇనుప దబ్బల చట్రంలో పాలడబ్బాలున్న సైకిలుపైన కూర్చుని నగర వీథిలో శరవేగంతో పయనించి పోతున్నాడు చంద్రం, విశ్వపతిగారి మూడో అబ్బాయి !

రోజులు గడచి పోతున్నాయి. మంగతాయారమ్మ గారింట మేము కాపురం పెట్టి గూడా నెలరోజులు దాటింది. క్లబ్బుకు వెళ్ళొస్తున్నప్పుడల్లా బట్టల కొట్టులో విశ్వపతిగారి పెద్దబ్బాయి సత్యం కనిపిస్తున్నాడు. బియ్యం కోసం నేను మిట్టబజారుకు వెళ్ళక పోయినా, విశ్వపతి వర్ణించిచెప్పిన రూపరేఖా విలాసాలతో వసంతుడులాంటి సుందరం గూడా అప్పుడప్పుడూ వీథుల్లో తారసిల్లుతున్నాడు. ఇక చంద్రం సంగతి సరేసరి ! ప్రతిరోజు ఉదయమూ ప్రప్రథమంగా అతని దర్శనం తప్పనిసరి ! మునుపటి కెప్పుడో లోకాన్ని నిద్రలేపే సత్కార్యాన్ని కోళ్ళు, పక్షులు, మందమారుతాలు

నిర్వర్తించేవని వినికిడి ! ఇప్పుడు పట్టణాల్లో సదరు కార్యాన్ని నిర్వర్తించేవి సైరన్లు, పాలసైకిళ్ళు !

గడచిపోయిన అధ్యాయంలో ఒకచోట కనిపించి తనను విస్మయ చకితం చేసిన పాత్రయొక్క పునరాగమనం కోసం కుతూహలంతో వేచి ఉండడం పాఠకుడి స్వభావం. ఎంతకూ ఆ పాత్రకథలోకి రకపోతే పాఠకుడికి కొంత నిరుత్సాహం తప్పదు. విశ్వపతి విషయంలో నా కలాంటి ఆశాభంగం వాటిల్లిన మాట నిజం ! వాతావరణంలో పుట్టి, వాతావరణంలో కరిగిపోయే ఇంద్ర ధనుస్సులా అతడారోజు క్లబ్బు దగ్గర కనిపించడమే కనిపించడం, హోటలు దగ్గర విడిపోవడమే విడిపోవడం !

వాకబు చేసి అతడి ఆచూకీ తెలుసుకోవాలన్న ఉద్దేశం కలగక పోలేదు. చంద్రాన్ని అడిగితే చెప్పకపోడుగదూ ! కానీ అతడు తొలికోడికి లోడల్లుడు ! నిద్రాసుఖం బాగా తెలిసిన పెద్ద మనిషి ఒకాయన తెల్లవారు జామున కలకంఠి కూసినా సరే, తనకు దాన్ని మెత్తగా మందలించాలన్న బుద్ధి కలుగుతుందన్నాడు. ఆ వేళప్పుడు పడకను వదిలిపెట్టి, లేచి వీధిలోకి వెళ్లేపాటి ఓపిక ఎవరికుంటుంది ?

ఉగాదికి బట్టలు కావలసివచ్చి బజారుకు వెళ్ళాను. ప్రత్యేకించి నేను విశ్వపతిగారి కొట్టునే అభిమానించ వలసిన అవసరమేమీ లేదు. కానీ అతడే చెప్పినట్టుగా ఉన్న వెయ్యి దుకాణాల్లోనూ వాళ్ళదిగూడా ఒకటి. ఎందుకు వెళ్ళగూడదు? వెళ్ళాను. నేనెవరినో తెలియక పోయినా, ఒక క్రొత్త ఖాతాదారును తన ప్రభావం క్రిందికి తెచ్చుకోదలచే వ్యాపారస్తుడుగా తన పాత్రను చక్కగా నిర్వహించాడు సత్యం ! తెలిసిన తరువాత మరింత గౌరవాన్ని ప్రకటిస్తూ చల్లగా డ్రింక్స్ తెప్పించాడు. 'మొదట బట్టల ఎన్నిక. వెల సంగతి తరువాతి మాట' అన్నది ఆ అంగడి 'మాటో' యేమో నాకు తెలియదు. బట్టలన్నీ ఎన్నికై పార్సెల్ తయారవుతుండగా అతడు బిల్లుపైన అంకెల గారడీ ప్రారంభించాడు. 'ఇతరులకైతే ఇదీ రేటు. కానీ మీకీ వెలకే ఇస్తున్నాను' అంటూ ప్రతిబట్టపైన రెమిషన్ చూపించాడు. బిల్లు క్రింద షరాలాగా చిట్టచివర కొన్ని మాటలు గూడా చెప్పుకున్నాడు— "డబ్బు ఇప్పుడే ఇవ్వాలన్న నియమమేమీ లేదు. ఎప్పుడు వీలైతే అప్పుడే ఇవ్వవచ్చు. మీబోటి వాళ్ళ దగ్గర నిక్కచ్చిగా వ్యవహరించడం మా వ్యాపార లక్షణం గాదు."

ఊరికి క్రొత్తవాణ్ణి గనుక ఇప్పుడిప్పుడే అకౌంట్లు పెట్టించుకో దలచలేదని క్షమాపణ చెప్పుకున్నాను. బిల్లు చెల్లిస్తూ "నాన్నగారితో నాకొకసారి పరిచయం కలిగింది. రెండు మాసాల క్రిందటి మాట ! ఆ తరువాత ఆయన్ను కలుసుకునే అవకాశం లభించింది కాదు" అన్నాను.

"అలాగా !" అన్నాడు సత్యం. కొంతసేపు మౌనం వహించి, తగువాత కొన సాగించాడు— "ఆయన వెయ్యిళ్ళ పూజారి. ఈ రోజు ఇక్కడుంటే రేపెక్కడుంటాడో చెప్ప లేము. ఈ దేశం చాలా పెద్దది. ఎక్కడో ఒక చోట తేర్లు తిరణాలలు, ఇంకా రకరకాల వినోదాలు జరుగుతుంటాయి. అక్కడల్లా ఆయన హాజరు !"

ప్రయోజకులైన బిడ్డలున్న తండ్రికి ఆ మాత్రం దేశం తిరిగే వెసులు బాటుండడం న్యాయమే ! విశ్వపతి అడిగి వచ్చిన అదృష్టంలో ఇదీ ఒక చిన్న విభాగమేమో !

ఉగాది పండుగ వచ్చివెళ్ళింది. అనుదిన వ్యాసంగాల ఆలజడిలో పాత జ్ఞాపకాలను మననం చేసుకోడానికి వ్యవధి చాలడం లేదు. విశ్వపతిని గురించి తలపెట్టడం దాదాపుగా మానుకున్నాననే చెప్పవచ్చు. ఒకప్పుడు లైబ్రరీలన్నీ గాలించినా దొరకని పుస్తకం, కాలక్రమాన ఒక సందర్భంలో యాదృచ్ఛికంగా చేతికొచ్చినట్లుగా ఓ రోజు సాయంకాలం నాలుగు రోడ్ల కూడలిలో ఎదురయ్యాడు విశ్వపతి.

"నమస్కారమండీ రంగనాథం గారూ ! ఊరి నుంచీ నిన్ననే వచ్చాను. రావడం నెల్లూరు నుంచే ననుకోండి. అంతకు మునుపు సేలం వెళ్ళాను. అక్కడి నుంచీ కోయంబత్తూరు. ఆ రెండు ఊళ్లల్లోనే మాకు జవిళి కొనుగోలు. చేనేత చీరలక్కు మంచి గిరాకీ ఉందంటే నారాయణవనం వెళ్ళాను. ఎంతసేపూ కోకల సంగతే అయితే, ఇక నూకల సంగతేమిటని ఇంతలో మా సుందరం దగ్గరి నుంచీ తాకీదు ! సరే, ఛలో నెల్లూరనుకున్నాను. బియ్యం దొరికింది. రైల్వే వాళ్ళు వాగన్లు లేవన్నారు. లేని వాగన్లు పుట్టించడానికి విజయవాడదాకా వెళ్ళిరావలసి వచ్చింది......."

పిల్లకాలువ గాదు, జీవనది లాంటిది విశ్వపతి వాక్ప్రవాహం. అందులో పడి ఎంత దూరం కొట్టుక పోవలసి ఉంటుందో తెలియదు. కాసీ అతడి వాగ్ఝరి మరీ అంత విశృంఖలంగా ముందు కురకడానికి వీల్లేకుండా ముగ్గురు పిల్లలతణ్ణి వెన్నంటి ఉన్నారు. ఇద్దరు మగపిల్లలు. ఓ అమ్మాయి.

"ఏమిటో చూస్తున్నారు, వీళ్ళెవరనేనా రంగనాథం గారూ ! ఇది మా ఎలిమెంటరీ స్కూలు బలగం ! వీడు చలపతి. అయిదోక్లాసు. వీడు గోపీకృష్ణ మూడో తరగతి. ఇదేమో సరళ. లెక్కలు నేర్చుకుంటోంది. హమేషా ఊళ్ళు తిరుగు తుంటా నా, నీళ్ళకు నేను కనిపించడమే అబ్బురం ! శెల్ కాగానే బయటి కొచ్చారేమో, రోడ్డు పైన నేను ప్రత్యక్షమయ్యాను. ఇక

చూచుకోండి తమాషా ! చాక్‌లెట్లు కావాలని ఒకరు. రబ్బరు బంతి కావాలని ఒకరు. రిబ్బను కొనిపెట్టమని ఒకరు......"

కోరికల్ని వెల్లడించడంలో మాత్రమే గాదు, వాటిని సాధించడంలో గూడా ఆ పసి పిల్లలు నిష్ణాతులుగానే కనిపిస్తున్నారు. తనకు చాక్లెట్లు కొనివ్వకపోతే బిగ్గరగా ఏడ్చేయగలనని అల్టిమేటమ్ జారీ చేశాడు గోపీ. చేతులతో నాన్నగారి కాళ్ళను పెనవేసుకుని అడుగు ముందుకు వెయ్యకుండా అడ్డు తగులుతోంది సరళ. రెండాకులెక్కువ మేసినవాడే రెండో అబ్బాయి. న్నానగారి జేబులో చేయివేసి చిల్లర డబ్బులు గుంజుకోడానికి వాడు సాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

"ఉండండి రంగనాథంగారూ ! ఓ నిమిషం. ఇప్పుడే వస్తాను" అంటూ అంగడి వైపు వెళ్ళబోతున్నాడు విశ్వపతి.

అప్పుడొక విచిత్రం జరిగింది.

ఉన్నట్టుండి చలపతి ఎందుకో వులికి పడ్డాడు. వాడి కళ్ళల్లో భయం తెరలు తెరలుగా కదలాడింది. "అన్నయ్యరా ! గోపీ ! అన్నయ్య" అంటూ వాడు పరుగులంకించుకున్నాడు. వాడి వెను వెంట గోపీ. వాడి అడుగుజాడల్లో సరళ.

వెనుదిరిగి రోడ్డు వైపు చూచాను. ద్విచక్ర శకటారూఢుడై ఎక్కడికో వెళ్తున్నాడు సత్యం.

"చూచారా రంగనాథంగారూ ! ఇదీ వరస. అన్నగారంటే గుండెల్లో జ్వరం వీళ్ళకు. చీటికీ మాటికీ వీపు చదును చేస్తుంటే భయపడక ఏం చేస్తారు పాపం ! అన్నట్టు మనం కలిసి చాలా రోజులైంది. వెళ్ళి క్లబ్బులో కూర్చుంటే కాసేపు మాట్లాడుకోవచ్చు...."

నాకూ పిచ్చాపాటీ మాట్లాడుకోవాలనే ఉంది. కానీ ఇంటి దగ్గర తొందర పనులుండిపోయాయి. బంధువుల ఆగమనం. గుడికి వెళ్ళాలన్న నిర్ణీత కార్యక్రమం. సమయానికి ఇల్లు చేరుకోక పోతే శ్రీమతిగారి ధాంధూములు. సహేతుకంగా సంజాయిషీ చెప్పుకున్నాను.

"అలాగైతే మీరొక పని చెయ్యండి. ఈ రోజు శుక్రవారం. ఆదివారం రాత్రికి మీరు మా ఇంటికొచ్చి నా ఆతిథ్యం స్వీకరించాలి. ఎప్పుడో జరగవలసిందిది. ఈ మధ్య నేను ఊళ్లో లేక పోవడం వల్ల ఇంత ఆలస్యం జరిగింది. మరచిపోతారా రంగనాథంగారూ !"

"మరచిపోవడానికి నాకంతకంటే గొప్ప కార్యాలేమున్నాయి ? ఈ రోజుల్లో డబ్బిచ్చినా దొరకనిది ఆదరం. మీ ఆదరాన్ని, సహాయాన్ని నే నెలా మరచి పోగలను ! మీరు చంద్రంతో ఒక మాట చెప్పారట ! అతడేగనుక పూనుకోకుంటే అంత సులభంగా అలాంటి నివాసయోగ్యమైన ఇల్లు మాకు దొరికేదిగాదు. అంతేగాదు. ఇదివరకూ మేము తెల్లనివన్నీ పాలే ననుకున్న వాళ్ళం. ఇప్పుడు చంద్రం మూలంగా అప్పటమైన పాలంటే ఏమిటో తెలుసుకోగలిగాము. మీ కమారుడి సంగతి మీకు తెలిసి ఉండదనుకోను గానీ, చంద్రం చాలా చురుకైన అబ్బాయి......"

"కాదామరి ?" అందుకున్నాడు విశ్వపతి.

"ఇంటింటికీ తిరిగి పాలమ్ముకోడం అదొక హీనమైన పనిగా కొందరు భావిస్తారు. అది మా అంతస్థుకు తగిన పని గాదని! బంధువులు కొందరు మూతులు ముడుచుకున్నారు గూడా. కానీ కాయ కష్టం పైన నాకెంతో గౌరవం ఉంది. చంద్రాన్ని పిలిచి 'ఇదీ నీ వృత్తి' అన్నాను. అన్నాను గనుకనే ఈ నాడు వాడు అన్నగార్ల పైన ఆధారపడకుండా తనూ ఒక మనిషయ్యాడు. అశ్రమంగా నెలకు రెండు వందల రూపాయలు సంపాదిస్తున్నాడు."

చీలి పోవలసిన చోటు వచ్చింది. "మరైతే నేను వెళ్ళొస్తానండీ విశ్వపతిగారూ !" అంటూ సెలవు తీసుకోడానికి ఉద్యుక్తుడి నయ్యాను.

"మరైతే బంధువులెవరో వచ్చారన్నారు గదూ ! వెళ్ళండి. అన్నట్టు మా ఇల్లెక్కడో ఎరుగుదురా రంగనాథం గారూ ! గుండూరావువీధి. డోర్ నంబరు నలభైనాలుగు...."

ఆదివారం రానే వచ్చింది. అతిథికీ దేవుడికీ సమాన ఫాయిదా ఇచ్చే దేశమే అయినా, ఆ అతిథి గూడా కొన్ని ప్రాథమిక నియమాలు పాటించడం లెస్స. అందుకనే మరింత ఆలస్యం చేయకుండా రాత్రి ఎనిమిది గంటలకల్లా గుండూరావు వీధిలో నలభైనాలుగో నెంబరు ఇంటి ముంగిట హాజరయ్యాను. నాలుగైదుసార్లు ఎలుగెత్తి పిలిచిన తరువాత "ఎవరూ, ఎవరూ" అంటూ విశ్వపతి వెలుపలికి వచ్చాడు. "మీరేనా రంగనాథం గారూ ! వచ్చేశారన్న మాట ! చాలా సంతోషం ! మాట నిలబెట్టుకోడం మంచివాళ్ళ పద్ధతి" అంటూ కతిపయ ద్వారాలు దాటించి లోపలికి తీసుకెళ్ళాడు. చిన్న హాలులాంటి పెద్ద గదిలో కూర్చోబెట్టాడు. పదిహేనేళ్ళ కుర్రవాడొకడు, వాడికంటే ఒకటి రెండేళ్ళు చిన్నదైన అమ్మాయి ఒకతె ఆ గదిలో చదువుకుంటున్నారు. పై కప్పు నుంచీ వ్రేలాడుతున్న ఊయల్లో చంటిపాప నిద్రపోతోంది. చీర చెరగు రెపరెపవల్లనైతేనేమి, గాజుల గలగలలు వల్లనైతేనేమి ఆ ఇంటి గృహిణి గూడా చుట్టు ప్రక్కల ఎక్కడో నడయాడుతున్న జాడలు స్ఫురిస్తున్నాయి. కానీ ఒకానొక అతిథి

సత్తముడి రాకకోసం అక్కడెవరూ నిరీక్షిస్తున్న సూచనలు లేవు. అవాంఛనీయమైన సంఘటనను దేన్నో మూకీభావం తోనే ఎదుర్కొంటున్నట్టుగా వాళ్ళెవరి పనుల్లో వాళ్ళున్నారు. గదిలో నెలకొన్న స్తబ్దతను చీల్చి చెండాడడానికి వీలైనంతలో విశ్వపతి ఏవో కొన్ని యత్నాలు చేస్తున్నాడు.

"ఈ గోడ గడియారముంది చూచారూ, ఇది కొని వలభై యేళ్ళయింది. అప్పుడు నాకు పన్నెండేళ్ళు. నాన్నగారికీ చింతపర్తి పాళేగారికి చెప్పరానంత స్నేహం. ఒకసారి పాళేగారికి గవర్నరు దగ్గరనుంచీ పిలుపొచ్చింది. ఆయనకు ఇంగ్లీషురాదు. దుబాసీగా ఉండటాని కని నాన్నగారిని వెంట బెట్టుకున్నారు. అక్కడ మోర్ మార్కెట్టులో ఈ గడియారాన్ని కొనడం జరిగింది. కొన్నవెల పదిహేనురూపాయలు. ఈ డిజైన్లు అవీ చూచి ఇది మ్యూజియంలో ఉంచదగినదని ఇటీవల నూట యాభై రూపాయలదాకా అడిగారు...."

ఇంతలో చంటిబిడ్డ ప్రక్కకు దొర్లడంతో ఊయల కదిలింది. కదిలిన ఊయలతో బాటుగా విశ్వపతి ప్రసంగం గూడా మలుపు తిరిగింది.

—అది అచ్చి వచ్చిన ఊయల. తొలిచూలు బిడ్డపుట్టినప్పుడు దీన్ని మాతామహులు కొనిచ్చారు. పుట్టిన బిడ్డను అందులో పడుకో బెడితే చాలు, మందులూ మాకులూ బొత్తిగా అనవసరం ! బాలారిష్టాలు, గ్రహబాధలు దరిదాపులకైనా రావు.....

"పాలు గూడా పట్టనవసరంలేదా నాన్నా ?" చదువుకుంటున్న కుర్రాడు తల పైకెత్తి అమాయకంగా ప్రశ్నించాడు.

అవకాశం కోసం ఎదురు చూస్తున్న వాడిలా విశ్వపతి విరగబడి నవ్వసాగాడు. "చూచారా రంగనాథంగారూ ! కొన్ని విషయాల్లో ఎంతో అమాయకుడు వీడు కానీ చదువులో మాత్రం అమోఘమైన తెలివి తేటలు. క్లాసుకంతా తానే ఫస్టు. మరైతే మా శారద సంగతంటారా, చదువు మాట కేంగానీ ఆ పిల్లకు సంగీతమే ఆరో ప్రాణం. కొత్త రికార్డు వెలువడిందనుకోండి— వినడమూ, నేర్చుకోడమూ ఒక్కటే సారి...."

వంట గదిలో మంచీ బిందెలు చెంబులు పరస్పరం పలకరించుకున్నట్టుగా చప్పుడు వినిపించింది. హఠాత్తుగా ఏదో విషయం జ్ఞప్తికి వచ్చినట్టు విశ్వపతి లేచి లోపలికి వెళ్ళిపోయాడు.

అయిదు నిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా దొర్లిపోయాయి. క్లాసుకంతానే ఫస్టయిన హైస్కూలు విద్యార్థి చదువుకోడం ముగించి పుస్తకాలు సర్దుకుంటున్నాడు. పరిసరాలలో కాస్తా సంచలనం లేవదీసే బాధ్యత ఒక్క గృహస్థుడిదేనని ఎందుకనుకోవాలి ? అతిథి మాత్రం ఆ పని ఎందుకు చేయగూడదన్న ఉద్దేశంతో "ఇదిగో అబ్బాయ్ ! మంచి పాట విని చాలా రోజులైంది. మీ చెల్లెల్ని ఒక పాట పాడమనరాదూ" అన్నాను.

"పాడతావా శారదా !" అబ్బాయి దీనంగా అడిగాడు చెల్లెల్ని.

ఆ అమ్మాయైతే ఏడుపు మొగమే పెట్టేసింది. "నాకు పాడటం చేతగాదండీ మేష్టారూ ! మా నాన్నగారికలా చెప్పుకోడం ఓ సరదా ! అన్నయ్య గూడా క్లాసుకు ఫస్టేమీ గాదు—"

ఈ సారి దిగులు పడిపోవలసిన వంతు నాకే వచ్చింది. ఉన్నది లేనట్టుగా, లేనిది ఉన్నట్టుగా జీవితాన్ని అదొక మయసభలాగా రచించుకోడానికి మానవుడు పడుతున్న అవస్థల్ని తలచుకుంటే ఎవరికైనా దిగులే కలుగుతుంది. అబద్ధానికి మారువేషం వేసి నిజంగా తోపింప జేసే ప్రయత్నం అగడ్తపైన పుల్లలతో పందిరివేసి నిజంగా దానిపైన నిల్చోడం లాంటిది. పుల్లల పందిరి ఏ క్షణాన్నయినా విరిగిపోక తప్పదు. మరుక్షణాన ఏమవుతుంది ?

అరగంట సేపట్లో తిరిగి వచ్చాడు విశ్వపతి. ఒంటరిగా కాదు. విలంబనం జగిగినందుకు ఓ కారణాన్ని గూడా వెంట బెట్టుకొచ్చాడు.— "మన్నించండి రంగనాథంగారూ ! రాత్రి భోజనానికి ముందుగా స్నానం చేయడం నా అలవాటు. ఆ పనిలో ఉండి పోయాను. అదీగాక మా ఇంట్లో భోజనాలకు ఒక నిర్ణీత సమయమంటూ లేదు. పసివాళ్ళు ఏడు గంటలకల్లా అన్నాలుతిని ఎనిమిదింటికే నిద్రపోతారు. పెద్దవాళ్ళు ఏ తొమ్మిదికో పదికోగానీ ఇంటికి రారు. పాపం, ఈ వేళ మీ భోజనానికి ఆలస్యమైందేమో !...."

మరేం ఫరవాలేదు లెమ్మని విశ్వపతిని వెంబడించాను. భోజనాగారంలో కనిపించిన దృశ్యం నా కించుక ఆశ్చర్యాన్నే కలిగించింది. పెద్ద పెద్ద హోటళ్లలో ఎవరి కాఫీ వాళ్ళు కలుపుకోడం మన ఎరుకలోని విషయమే ! కానీ ఆడవాళ్ళున్న లోగిళ్లలో — ఆ ఉన్నవాళ్ళు ఘోషా స్త్రీలయితే తప్ప — ఎవరి భోజనం వాళ్లు వడ్డించుకోడం అపూర్వమైన అనుభవం ! పీటల కెదురుగా విస్తర్లలో వడ్డించి ఉన్న సిద్ధాన్నం మా కోసం ఎదురు చూస్తోంది. గిన్నెల్లో కూరా చారూ పచ్చళ్ళూ మజ్జిగలాంటి సాధకాలు, కూజాలో మంచి నీళ్లు అన్నీ చేతి కందుబాటులో సిద్ధంగా ఉన్నాయి.

"ఇదీ నా భోజనాల ఏర్పాటు. ఆడవాళ్లు మాటిమాటికీ వడ్డనతో జోక్యం పెట్టుకోడం నాకు సరిపడదు......"

మౌనంగా భోజనం చేయడానికి ఉపక్రమించాను. విశ్వపతి చెబుతున్నాడు — "ఇలా చేయడం వల్ల మొగమాటాలకు ఆస్కారం ఉండదు. వద్దు వద్దన్నా ఆకు నిండుగా వడ్డించడం, మాట వరుసకు వద్దు లెమ్మని చెబుతే చెప్పిందే చాలుననుకుని గిరుక్కున వెను దిరిగి వెళ్లిపోవడం లాంటి అవకతవకలు గూడా జరగవు. ఏమంటారు. రంగనాథం గారూ !"

"ఎంతటి చిన్న విషయాన్ని గురించైనా మీరు సున్నితంగా ఆలోచిస్తారు" అన్నాను.

నా ఆమోదముద్ర విశ్వపతికి అమందానందం కలిగించింది. ఆ ఆనందంలో అతడు గుమ్మం వైపు చూస్తూ, ఆ ప్రాంతాల్లో ఉందో లేదో నాకంతు దేలని అదృశ్యవ్యక్తిని నిర్దేశించి, "ఇదిగో, నిన్నే పిలవడం ! ఒకసారి ఇలావచ్చి వెళ్లరాదూ !" అన్నాడు.

స్థంభించివున్న గాలి కదిలినట్టుగా ద్వారం దగ్గిర నుంచీ యించుక అలికిడి వినిపించింది.

"చెప్పాను గదూ ! వీరే రంగనాథం గారు. చూడ్డానికిలా నిరాడంబరంగా కనిపిస్తారంతే గానీ కారెక్కి తిరగ్గలిగిన హోదా ఆయనది ! నెలకు అయిదు వందల రూపాయల జీతం ...."

దిగ్భ్రమతో తల పైకెత్తి విశ్వపతి వైపు చూచాను. ఆలోగా ద్వారం దగ్గర మసలుతున్న ఆకృతి గూడా అంతర్థానమైంది. ఒకటి రెడు క్షణాలవరకూ నన్నలాగే ఆశ్చర్య పడనిచ్చాడు. విశ్వపతి. ఆ తరువాత వింటి దబ్బలా నా చెవి దగ్గరకు వంగి" "మీకు తెలియదు లెండి రంగనాథంగారూ ! ఆడవాళ్ల దృష్టిలో డబ్బును బట్టే మగవాడికి విలువ !" అన్నాడు.

గౌరవమూ, ఘనత లభించడమే అరుదు ! లభించిన వాటిని విడనాడుకోడం అవివేకం ! అయిదు వందల రూపాయల జీత గాడికి మల్లే మాటలు తగ్గించేశాను. విజృంభించి వాతావరణంలోకి చెదరి పోకుండా నవ్వుల్ని పెదవుల కత్తెరతో ఎక్కడికక్కడ కత్తిరించి పారేశాను.

భోజనానంతరం నన్ను సాగనంపడం కోసం వీధి చివరిదాకా వచ్చాడు విశ్వపతి. చీకట్లు చిందులాడుతున్న మారు మూలగా ఎన్నిక చేసి అక్కడ నన్ను నిల్చో బెట్టాడు. నిల్చోబెట్టి మిస్టర్ రంగనాథం గారూ ! అన్యథా భావించకపోతే మీ మూలంగా ఓ సహాయం కావాలి" అన్నాడు.

"చెప్పండి" అన్నాను.

అప్పుడు ప్రశ్నోత్తరాల రూపంతో విశ్వపతి నాకుపదేశించిన ఉపకారోపనిషత్తు యొక్క వైనాన్ని సంగ్రహంగా యిలా పేర్కొనవచ్చు :

పెద్దలేమన్నారు ? ఈ శరీరం పరులకుపకారం చేయడానికే నన్నారు. అలాగని ఏదో సహాయాన్ని అర్థించి ఉద్యోగుల్ని యిబ్బందుల్లో పెట్టడం భావ్యమా ? కానేకాదు. మరైతే యిప్పుడలా ఎందుకడగ వలసి వచ్చింది ? ఈ సహాయం తన కోసం కాదు గనక ! ఎవరి కోసమైతే ఈ సహాయం కావలసి ఉన్నదో ఆ వ్యక్తి ఎటువంటి వాడు ? తనకు ప్రాణ స్నేహితుడు. (మొదటి క్వాలిఫికేషన్) చాలా మంచి వాడు (రెండోది) సదరు సహాయం యొక్క స్వరూప మెట్టిది? ఆ ప్రాణ స్నేహితుడొక యిల్లు కట్టుకుని కట్ట దలచుకుని అందుకొక ప్లాను తయారు చేసి మునిసి పాలిటీకి పంపుకున్నాడు. మంచిది. పద్ధతి అదేగదా ! కానీ మునిసిపాలిటీ వాళ్ల ఆప్లానును అంగీకరించారు కాదు. ఎందువల్ల ? ఆ ప్లాను ప్రకారం యిల్లు కడితే యిల్లు మునిసిపాలిటీకి చెందిన ఖాళీ జాగాలో కొంత భాగాన్ని ఆక్రమించ వచ్చునని అనుమానం కలగటం వల్ల ! ఇందులో న్యాయవిరుద్ధమైనదేమీ కనిపించదే ! కనిపించదు గానీ తుచ తప్పకుండా సర్వకాల సర్వావస్థలా న్యాయాన్నే అనుసరించడ మనేది ఎంతటి వారికైనా సాధ్యం కాదు. ఐతే యిప్పుడేం చేయాలని అభ్యర్థన ? మరేం లేదు. మానేజరు హోదాలో ఒకమాట చెబుతే ఓవరుసీరు ఒప్పుకోక తప్పదు. ఆ పని తామే స్వయంగా చేసుకోవచ్చు గదా ! చేసుకోవచ్చు గానీ ఆ ఓవరుసీరు అదొక రకం మనిషి. అంటే ? — కాస్త చేయి సాచే రకమన్న మాట !

"సరేనండీ విశ్వపతిగారూ ! మాట్లాడి చెబుతాను" అంటూ వీడ్కోలు పుచ్చుకున్నాను.

* * *

ఓవర్‌సీరు రామరత్నం ప్రవర్తన యెలాంటిదో నాకు సరిగ్గా తెలియదుగానీ మాటలు మాత్రం చాలా కచ్చితం. పిలిచి కుర్చీ యిచ్చి కూచోమన్నాను. కూర్చున్న తరువాత "రామరత్నంగారూ ! ఓ చిన్న యిన్ఫర్మేషన్ కావాలి. చెబుతారా? అన్నాను.

"మీకు లేనిదా సార్ ! అడగండి" అన్నాడు రామరత్నం.

"నీలకంఠయ్య అన్న ఆసామి తాను కట్టుకోదలచుకున్న యింటికోసం మనకో ప్లాను పంపుకున్నాడు. కానీ అదెందుకో అప్రూవు కాలేదు ...."

"ఎలాగౌతుంది ? సాక్షాత్తు మునిసిపల్ చేర్మన్‌గారే పంపుకున్నా అది అప్రూవు గాదు. ప్రయివేటు ఆసామి ఒకడు మునిసిపాలిటీవారు చిల్డ్రన్స్ పార్కు కోసం అట్టే పెట్టిన జాగాలోకి వచ్చేటట్టుగా యిల్లు కట్టుకుంటానంటే ఎవడొప్పుకుంటాడు ?"

"ఈ విషయాన్ని గురించి పునరాలోచన చేయడానికి వీలుండదా రామరత్నం ?"

"మన్నించండిసార్ ! మీరు సూటిగా చెప్పవచ్చు. కానీ డొంకతిరుగుడుగా చెబుతున్నారు. లోకంలో ఉన్న తెలివితేటలన్నీ తమ సొత్తేననీ ఎదుటివాళ్లందరూ తెలివితక్కువ దద్దమ్మలనీ కొందరి భావం. మీ ద్వారా ఈ పని సానుకూలం చేసుకోదలచినవాళ్లు నాపైన ఎలాంటి అభాండాలు మోపి ఉంటారో నే నూహించలేకపోను. మాటవరుసకు మీరు వాళ్ల మాటల్నే విశ్వసించా రనుకుందాం. నిజమేనయ్యా, నేను లంచగొండిని ! అలాగైతే ఆ పార్టీ నేరుగా నా దగ్గరకే వచ్చి నా కివ్వవలసిన లంచమేదో నాకిచ్చి తమ పబ్బం గడుపుకోవచ్చు గదా ! అలా చేశారుకారు. ఎందువల్ల ? ఇక్కడెవరూ అలాంటి ముదనష్టపు డబ్బులకోసం ఆశించేవాళ్లు లేకపోబట్టి ! ఐనా యిప్పుడు జరుగుతున్న దేమిటి ? నేను లంచగొండినన్న దుష్ప్రచారం. ఆ నీలకంఠయ్య యిప్వదలచుకున్న లంచాన్ని మధ్యలో తామే కాజేయడం ఒకటి. మన దగ్గర ఉచితంగా పని చేయించుకోడం రెండు. మన ఉపకారానికి ప్రత్యుపకారంగా మనమే లంచగొండ్లమని ప్రచారం చేయడం మూడు. ఈ కపటనాటకం నటులకు దప్పితే ప్రేక్షకులకు అర్థం కాదని వీళ్ల ధీమా ! నా దగ్గరికొస్తే నేను ముఖం వాచేటట్లుగా చీవాట్లు పెడతాననని వాళ్లకు తెలుసు. అందుకనే యీ అడ్డదారి. మిమ్మల్నీ నన్నూ గూడా అడుసులో త్రొక్కించడానికే ఈ ప్రయత్నం. వీళ్ల కనుకూలంగా ఉంటే నుయ్యి ప్రతికూలంగా ఉంటే గొయ్యి. ఎంత జాగ్రత్తగా ఉన్నా ముప్పును తప్పించుకోడం దుస్తరం. ఇది రెండేళ్ల అనుభవంతో నేను నేర్చుకున్న గుణపాఠం మీకు సైతం ఉపకరించక పోదు..... "

ఓ వైపు విశ్వపతి. మరోవైపు రామరత్నం. ఎవర్ని విశ్వసించాలో తెలియక అరగంటసేపు మౌనంగా కూర్చున్నాను. బహుశా యిలాంటి చిక్కు సమస్య ఎదురుగావడం వల్లనేమో, ఓ కవివరుడు 'ఏది సత్యం, ఏ దసత్యం, ఓ మహాత్మా ఓ మహర్షీ' అంటూ వాపోయాడు. గాజు బుడ్డీలో పోసివుంచిన ద్రవంలా మనిషిలో అంతర్గతమై ఉన్న అతడి స్వభావం కంటికి కనిపిస్తే ఎంతో బాగుండిపోవును. చిన్ననాడు పాఠశాలలో చూచిన వినోద ప్రదర్శనంలో మాంత్రికు డొక తమాషా చేసి చూపెట్టాడు. పెద్ద పెట్టెలాంటి పార్సెలు ఒకటి పైకితీసి దీనిలో ఏముందో చెప్పుకోమన్నాడు. పలువురు పలు రకాలుగా ఊహించారు. ప్రదర్శకుడు పార్సెలును విడగొట్టసాగాడు. అందులో, సైజులో అంతకంటే చిన్నదైన పార్సెలు ఒకటి కనిపించింది. మళ్లీ ఆపరేషన్ చేసి చూస్తే దాని గర్భంలో వేరొకటి. ఇలా వరుసగా పది పన్నెండు ఆవరణల్ని భేదించుకుంటూ వెళ్లిన తరువాత దీర్ఘ చతురస్రాకారపు పొడుముడబ్బీలాంటి చిన్న అట్టపెట్టె ఒకటి దృగ్గోచరమైంది. "దీనిలో ఏమున్నదీ యిప్పుడైనా చెప్పుకో గలరా ?" అన్నాడు ప్రదర్శకుడు. ఒకరు చేతి గడియార మన్నారు. మరొకరు ఉంగర మన్నారు. ఇంకొకరు "తేలు" అన్నారు.

అరగంటసేపాలోచించిన తరువాత మానవ స్వభావాన్ని గురించిన నిజం అంత సులభంగా అవగత మయ్యేది కాదన్న నిర్ణయానికి మాత్రమే రాగలిగాను.

ఎంతగా తప్పించుకుని తిరగాలన్నా అదొక విధిగా వారాని కొకటి రెండు సార్లు దర్శనమిచ్చి నీలకంఠయ్యగారి విషయం ఏం చేశారని అడుగుతున్నాడు విశ్వపతి. సమస్య నెటూ తేల్చకుండా కాలయాపన చేయడానికి ఉద్యోగుల ప్రపంచంలో ఉపాయం లేకపోలేదు. చూస్తాం, చేస్తాం, ఆలోచిస్తాం అన్న జవాబుతో వీలైనంతకాలం. బహుశా నేనా ఊరినుంచి ట్రాన్స్ఫరు అయ్యేదాకా నీలకంఠయ్యగారి కట్టడాన్ని కాగితంపైన ప్లానుగా మాత్రమే మిగిలించి ఉంచా లన్నది నా పథకం ! ఆ తరువాత అతడు ఊరు ఊరంతా ఆక్రమించుకున్నా నాకు నష్టమయ్యే దేమీ లేదు. నష్టపడే వాళ్లు ఎవరి సంగతి వారు చూచుకోగలరు—ప్రస్తుతం నేను నా సంగతి చూచుకుంటున్నట్టు !

మూడు మాసాలపాటు వరుసగా ప్రతిరోజా వెళ్లానేమో క్లబ్బంటే ముఖం మొత్తింది. శ్రీపురంలో క్రొత్త విహార స్థలాల కోసం అన్వేషింపసాగాను. ఊరికి దూరంగా ఉండడం వల్ల క్లబ్బుకన్నా ఆరోగ్యకర మైనదీ, మనుషు లెందరున్నా ఒకరి సంగతి ఒకరు పట్టించుకోకపోవడంవల్ల క్లబ్బుకన్నా అనువైనదీ అయిన స్టేషను ప్లాటుఫారం నన్ను బాగా ఆకర్షించింది. ఏడు ఏడున్నర గంటల ప్రాంతానికి ఉత్తర దిశగా వెళ్లే రైలు స్టేషనులో ఆగుతుంది. అప్పుడు ప్లాటుఫారం మేలుకుంటుంది. స్టేషను పెళ్లివా రిల్లులా కలకలలాడుతుంది. ఆ సంబరాన్ని తిలకిస్తూ ఓ రోజు గృహోన్ముఖుడి నౌతుండగా బుకింగు ఆఫీసు కిటికీ దగ్గర నిల్చున్న జనస్తోమం నుంచీ బయటపడి ఆదరాబాదరాగా పాట్‌ఫారం వైపు పరుగెడుతున్న విశ్వపతి కనిపించాడు.

"బండి కింకా టైముంది ! ఎందాక ప్రయాణం ?" అని అడిగాను.

''మిరపకాయల సీజను గదండీ! గుంటూరులో మణుగు ధర యిరవై. ఆరు మాసాలు స్టాకు చేస్తే అదే మణుగు వలభై పలుకుతుంది. గుంటూరుకే నని టికెట్టు కొనుక్కోడం. వెళ్ళిన తరువాత అవసరాన్నిబట్టి ప్రోగ్రాము మారిపోవచ్చు...''

రైలు కదిలేటంత వరకూ స్టేషనులోనే ఉన్నాను. ఆ తర్వాత రోడ్డుపైకి వచ్చి నగరానికి అభిముఖంగా నడవసాగాను. ఒకటి రెండు ఫర్లాంగుల దూరం వెళ్ళానో లేదో, విడిచి పెట్టిన రామబాణంలా రివ్వున వస్తున్న సైకిలొకటి ఎదురైంది. ''రైలు వెళ్ళిపోయిందా సార్ ?''—అది చంద్రం గొంతుక. ఆతురత, తడబాటు సమపాళంగా కలిసిఉన్న ప్రశ్న.

''వెళ్ళిపోయిందే ! నాన్నగారిని రైలెక్కించి వచ్చాను గూడా నయ్యా చంద్రం !''

పది బార్ల దూరం ముందుకు వెళ్ళిపోయిన చంద్రం అక్కడ తటాలున క్రిందికి దిగేశాడు. సైకిల్ను వెనుకకు త్రిప్పుకుంటూ ''ఏమన్నాడు? ఎక్కడికి వెళ్తున్నానన్నాడు?'' అని ప్రశ్నించాడు.

''గుంటూరులో మిరపకాయలమ్ముతున్నారన్నాడు.....''

''తీసుకొచ్చి ఇంత కారంముద్ద తలమీద రుద్ది, ముంత మిరప్పొడి మా కళ్లల్లో చల్లితే తన విద్యుక్త ధర్మాలన్నీ తీరిపోయినట్టేనని గూడా చెప్పి ఉంటాడు.....''

''అదేమిటయ్యా చంద్రం! ఏం మాట్లాడుతున్నావు నువ్వు?''

''కడుపు చించుకుండే కాళ్ళమీద పడుతుందని తెలుసు సార్! కానీ ఎంతకాలమని రహస్యాన్ని దాచి ఉంచుకోగలం! తండ్రి సంపాదించి పెట్టిపోయిన ఆస్తిని ఈయన హారతి కర్పూరంలాగే వేలిగించాడు. పదివేల రూపాయిల పెట్టుబడిలో మామగారు వ్యాపారం పెట్టిస్తే రెండేండ్లలో అప్పులు తేల్చాడు. మా అన్నదమ్ముళ్లలో పెద్దవాళ్ల ముగ్గురికీ అక్షరం ముక్క అబ్బిందంటే అది మా మేనమామగారి చలువ. పెద్దన్నయ్యకాయన సైకిలు కొనిచ్చి, రెండువందల రూపాయలు చేతికిచ్చి, పాల వ్యాపారం చేసుకో నాయనా! లాభిస్తుంది' అన్నాడు. పాలల్లోనుంచీ చిల్లర కొట్టులోకి, అందులోనుంచీ బట్టల కొట్టులోకి భగవంతుడు దారి జూపాడు. మరైతే మీ నాన్నగారేం చేస్తుంటారని మీరడగవచ్చు! ఇదిగో, ఈలాగే ఊళ్ళు తిరుగుతుంటాడు. అందుకు డబ్బు కావాలిగదా! ఆ డబ్బు మా అమ్మ పెట్టెలో ఉన్నా, మా అన్నయ్య జేబులో ఉన్నా తెలివిగా సంగ్రహిస్తాడు. అంతెందుకు? ఈ వాటికేనా డేమైంది.? బట్టల కొట్టుకు ఓ ఆసామి మూడువందల రూపాయలు అప్పుంటే ఎంతో చమత్కారంగా ఆయన దగ్గర డబ్బును వసూలు చేశాడు. డబ్బుచేతి కొచ్చిందేమో, ఇంటికైనా రాకుండా మనిషి స్టేషనువైపు దూసుకున్నాడు. తీరా అప్పు చెల్లించేశాక ఎందుకనుమానం కలిగిందో ఏమిటో, ఆ ఆసామి మీ నాన్నగారొచ్చి అడిగితే డబ్బిచ్చేశానని చీటీ వ్రాసి అన్నయ్యకు పంపించాడు. ఆ చీటీ చేరడమేమిటి, నేను సైకిలెక్కడమేమిటి రెండూ ఒక్కసారే జరిగాయి. కానీ ఏం లాభం? ఇంటికి వెళ్లిచూచి, బస్స్టాండంతా గాలించి ఇలా స్టేషనువైపు మళ్ళే సరికి ఆలస్యమైపోయింది. రైలు వెళ్లిపోయింది.'' వేడిగా నిట్టూర్చాడు చంద్రం.

* * *

శ్రీపురంలో నేను ఉద్యోగం చేసినకాలం చాలా తక్కువ. ఆ పదినెలల్లో దేశ యాత్రలకు వెళ్లిపోకుండా విశ్వపతి ఇంటి పట్టునే గడపినకాలం మరింత తక్కువ. పరిచయమైంది లగాయితు విశ్వపతిని గురించి నేననుకున్న విషయాలు, విన్న సంగతులు కలిగిన అనుభవాలు వరుసగా మనవి చేసుకోడం జరిగింది. ఎటొచ్చీ చెప్పకుండా మిగిలిపోయిన సంఘటన ఒక్కటే! కథకు ఉపకరించదేమోనన్న ధర్మ సందేహంతో, ఒక ఉదంతాన్ని కథలోకి రానివ్వకుండా తనలోతానే గుప్తపరచుకునే హక్కు రచయితకున్నదని నేను భావించలేను. తెలిసిన నిజాన్ని దాచుకోడంవల్లగూడా అనృత దోషం సిద్ధించే మాట నిజమైనప్పుడు, కథకు ఉపకరించదని ఓ వాస్తవికోదంతాన్ని చెప్పకపోవడం సైతం దోషంగాక పోదు.

గుంటూరికి మిరపకాయలకని చెప్పి వెళ్లిన విశ్వపతి మూడు మాసాల తర్వాత తిరిగివచ్చాడు. తన అలవాటుప్రకారం ఓ రోజు రోడ్డు పైనే ఎదురయ్యాడు ''నమస్కారమండీ రంగనాథంగారూ! ఊరినుంచీ మొన్ననే వచ్చాను. రావడం గుంటూరునుంచేననుకోండి. కానీ అంతకుమునుపు.....''అంటూ మామూలు పాఠం ఒప్పగించాడు. నీలకంఠయ్యగారి ఇంటి ప్లాను విషయం ఎక్కడవేసిన గొంగడి అక్కడేనన్న సామెతకొక ఉదాహరణగా తయారైనందుకు విచారం వెల్లడించి, ఆ పని ఏనాటికైనా నా మూలంగా నెరవేరి తీరుతుందన్న ఆశాభావం ప్రకటించాడు.

ఆ పాటికి శ్రీపురంలో నాపని ముంతపొగలో ఊపిరి త్రిప్పుకోలేని చందంగా ఉంది. ట్రాన్స్ఫరుకోసం తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తున్నాను.

క్రొత్తగా విడుదలైన సినిమా ఒకటి పట్నంలో ప్రదర్శింపబడుతుంటే, తీరిక చేసుకుని మొదటి ఆటకే వెళ్లాను. ఆకాశం మేఘావృతంగా ఉన్నప్పటికీ, క్రిందగాలి ఆడకపోవడంవల్ల థియేటర్లో ప్రాణాలు గిలగిల లాడిపోయాయి. ఒకటి రెండుసార్లు విద్యుత్ప్రసారం ఆగిపోవడంవల్ల సక్రమంగా ప్రదర్శ

వాన్ని తిలకించే ప్రాప్తంగూడా లేకపోయింది. దూరంగా ఎక్కడో తుఫాను పట్టి ఉంటుందన్నారు అనుభవజ్ఞులు. అన్ని అంతరాయాలూ గడచి, ఆట ఆఖరయేసరికి గంట పదిన్నర దాటింది. బయట సన్నగా తుంపర చినుకులు జారుతున్నాయి. వాన ఉధృతంగా వచ్చేలోగా ఇల్లు చేరుకోవచ్చునన్న ఊహతో వడివడిగా నడవసాగాను. కానీ అంతకంటే వేగంగా వచ్చి ఓ వాన మబ్బు పట్టణాన్ని ముట్టడించింది. గాలి చేస్తున్న ఆర్భాటం తగ్గి, అది తగ్గినంత మేరకు వాన హెచ్చింది. చూస్తుండగానే కుంభవర్షం ప్రారంభమైంది.

అప్పుడిక ఆశ్రయంకోసం చుట్టూరా కలయజూచాను. దగ్గర్లో ఉన్న ఇళ్లల్లో మచ్చుకొక్కదానికైనా వసారా కనిపించిందిగాదు.

దిక్కులు దోచని ఆ పరిస్థితిలోనే పిలుపు వినిపించింది.

"ఏమండోయ్ రంగనాథంగారూ! అయ్యో పాపం, తడిసి ముద్దైపోయారు. ఇదిగో, ఇక్కడున్నానండీ, ఇక్కడ....."

పిలుస్తున్న వ్యక్తి విశ్వపతి. అప్పుడుగానీ నేను విశ్వపతి ఇంటి ముంగిటకు వచ్చినట్టు గ్రహింపలేకపోయాను. గొంతెత్తి పిలుస్తున్నాడు గనుక, సురక్షితమైన ఆశ్రయం లభించినట్టేనని ఆలోచించిన నాకు అక్కడి పరిస్థితి వేరొక విధంగా ప్రత్యక్షమైంది. ఈగ జొరబడడానికైనా వీలులేకుండా వీథి తలుపు, కిటికీలు బంధింపబడి ఉన్నాయి. ఇంటికీ, వీథికీ మధ్య సన్నపాటి అరుగుపైన రెండడుగుల వెడల్పుతో క్రిందికి వంచిన మంగళూరు పెంకుల వసారా మూలంగా వర్షంనుంచీ రక్షణ లభించే అవకాశం బొత్తిగా కనిపించడంలేదు. అలాంటి తలచాటును నమ్ముకున్నందుకు ప్రతిఫలంగా విశ్వపతి గూడా నాలాగే తడిసి ముద్దైపోయి ఉండటమే అందుకు ప్రబలమైన సాక్ష్యం. చుట్టబట్టి తలుపు కానించి ఉన్న అతడి పరుపు మరునాటి ఎండకు తేమ తీసుకుంటేగానీ వినియోగపడే స్థితిలోలేదు---

రన్నింగ్ కామెంట్రీ మాత్రం నిరాటంకంగా సాగిపోతోంది.

"భగవంతుడెంత కరుణామయుడండీ రంగనాథంగారూ! చంద్ర నిప్పుల్లాంటి మండుటెండల్ని చెరిగిపోశాడా, ఇదిగో ఇప్పుడిలా చల్లగా వాన కురిపిస్తున్నాడు. గుంటూరు మండుటెండల్లో కాగిపోయి వచ్చానేమో, నాకిప్పుడు పన్నీటి కొళాయి క్రింద నిల్చున్నంత హాయిగా ఉంది. ఐనా వానంటే ఎందుకిలా భయపడి చస్తారండీ మనుషులు? తడిస్తే మొలబోరుకదా! నగానట్రా, డబ్బూదస్కంలాంటివి పదిలంగా ఉండటానికని ఇళ్లు కట్టుకున్నారుబో, కట్టుకుంటే మాత్రం నాలుగు గోడల మధ్య ఖైదీల్లా పడిఉండవలసిన దురవస్థ మనకేమొచ్చింది? అందుకనే నేనింట్లో పడుకుని రెండేళ్లయింది. జడివాన గానివ్వండి, చలిగాలి కానివ్వండి రాత్రుల్లో ఈ పంచను వదిలిపెట్టడంలేదు.........."

వాన జోరుకాస్త తగ్గింది. ఒకరకమైన వర్షంనుంచీ తప్పించుకోగోరి, మరోరకమైన వర్షంలోకి వచ్చిపడినందుకు నన్ను నేనే నిందించుకున్నాను. సరిగ్గా ఆ సమయానికి పంచ పైకెగగట్టి, గొడుగు చేతబట్టుకుని, వర్షాన్నిలెక్కపెట్టనిధీమాతో నిటారుగా నడచివస్తున్న మునిసిపల్ కౌన్సిలర్ శ్రీనివాసులు అల్లంత దూరంలో కనిపించారు.

"వెళ్లిపోకండి శ్రీనివాసులుగారూ! గొడుగు క్రింద నాకు కాస్త చోటుచేస్తే మీకు పుణ్యముంటుంది" అన్నాను.

"గొడుక్కేం భాగ్యం? ప్రక్క వీథిలోనే మా ఇల్లు. అవసరమైతే గొడుగే తీసుకెళ్లి రేపు పంపుదురుగానీ రండి రండి........." అన్నాడు శ్రీనివాసులు.

విశ్వపతితో వెళ్లొస్తానని చెప్పి గొడుగు క్రిందికి చేరుకున్నాను.

"ఏమంటున్నాడు విశ్వపతి?" పది బారల దూరం వెళ్లాక అడిగాడు శ్రీనివాసులు.

"మరేంలేదు. వాన కురిసినా, గాలి వీచినా తానింట్లో పడుకోడట! అదొక వ్రతంలా వీథి పంచలోనే పడుకుంటాడట!"

"అలాగా!" బిగ్గరగా నవ్వసాగాడు శ్రీనివాసులు.

"ఏమండీ! ఎందుకు నవ్వుతున్నారు?" కుతూహలంతో అడిగాను.

"ఎందుకంటే రంగనాథంగారూ! మునుపటి కెవరో మహానుభావుడుట ఆడగాలి సోకని ప్రపంచంలోనైతే తాను ఆ జన్మాంతం బ్రహ్మచర్యవ్రతాన్ని పాటించగలనన్నాడట! విశ్వపతివాదం అంతకంటే సహేతుకంగా లేదు. నిగ్రహంతో కోరికల్ని అదుపులో పెట్టుకోడం శ్రేష్ఠమైన పద్ధతి. అలా కాకుండా గాలికి పోయిన పేలపిండి కృష్ణార్పణమనుకోడం ఇంకో పద్ధతి. ఇంట్లో పడుకోడానికి బొత్తిగా వీల్లేకపోతే, పాపం విశ్వపతిమాత్రం ఏంచేస్తాడు?"

"వీల్లేదా! ఎందుకని? ఏమిటండీ ఈ చిదంబర రహస్యం?" విస్మయంతో ప్రశ్నించాను.

"రంగనాథంగారూ! కొన్ని విషయాలకు విపులంగా వ్యాఖ్యానాలు అనవసరం! ముక్తసరిగా లఘుటీకలే చాలు! ఈనాడు ప్రపంచాన్నంతా ఎదుర్కొంటున్న సజీవమైన సమస్య జనాభా పెరుగుదల. దాన్ని నిరోధించడానికి పెద్దలు సూచించిన పద్ధతి—అదే ఆత్మ నిగ్రహం, ఇప్పుడెవరికీ నచ్చదు, అబ్బదు గూడా! శస్త్రవైద్యమే శరణ్యమని ప్రభుత్వాలు హితోపదేశం చేస్తున్నాయి. అది మధ్యేమార్గం. విశ్వపతి విషయంలో అమలు జరుగుతున్నదే మూడో పద్ధతి".....ముగించాడు శ్రీనివాసులు.